

så ske, kräves ett hängivet arbete för att skapa den liturgiska och kyrkomusikaliska kultur, som är det nödvändiga villkoret härför.

Den kyrka, som lärt sig rätt förvalta det gregorianska arvet, ger det bästa uttrycket för sin innersta vilja och sitt eget väsende i orden från den gamla morgonhymnen *Te deum*,

som med år 1921 återbördades åt vår psalmbok:

Per singulos dies benedicamus te
Et laudamus nomen tuum in sæcu-
lum et in sæculum sæculi.
O Gud, vi prisar Dig alla dagar.
Och lovsjunga ditt namn i evighe-
ters evighet.

Arthur Adell.

Liturgiskt-kyrkomusikaliska strävanden i nutidens västerländska kristenhet.

Tysklands evangeliska kristenhet.

III.

Nu till reformationsminnesåret 1917. Det skulle naturligtvis grundligen förberedas året förut av tyska kyrkosångsföreningens centralstyrelse och de kyrkliga myndigheterna. Kyrkosångsfesten i Stettin, som skulle ha hållits 1915, blev i följd av kriget inställd. Men 1916 kallades provinsialföreningarnas deputerade till konferens i Eisenach den 5 juli. Där inleddes frågan om jubileumsårets värdiga firande av samtliga hedersordförandena: Smend, Nelle, Arnold, Mendelssohn och Flöring. Sedan den sistnämnde avlagt årsberättelsen, vari meddelades, huru somliga körer måst nedläggas, huru damkörerna snart ej längre kunde upprätthållas, men att, blott fred och ordnade förhållanden inträdde, förutsättningar funnes för en ny uppblomstring, tog Geheimrat Smend till orda i ett särdeles väckande föredrag. Vid reformationsjubileet skulle ej blott Luthers namn träda fram utan ock vad hans medhjälpare uträttat på sångens viktiga område. Hela kyrkoåret från advent 1916 till 1917 års slut skulle firas i reformationens tecken. Närmare anvisningar lämnades. Nyårs-

dagen t. ex. kunde erinra om den evangeliska kyrkans nyskapelse; kejsarens födelsedag (som i Tyskland var helgdag) skulle firas med tack för vad man för reformationens vidkommande fått av kejsarhuset; å tacksägelsedagen för skörden skulle den av reformatörerna betonade kallesetanken framhållas. Tidslägets allvar borde mana till bot, vartill Luthers själskris erbjöd den bästa anknytning. Minnesåret borde för eftervärlden hugfästas genom anskaffande av något nytt för kyrkan, t. ex. ny orgel, konstnärliga bilder av reformationens män, särskilt å någon ort, där någon av dem fötts, levat eller dött. En sed kunde ock anbefallas, nämligen att plantera en ektelning på kyrkogården till minne för kommande generationer. Luthers lilla katekes borde i predikningar utläggas till befastande av det rena evangelium. Historiska minnesmärken, som stå i samband med reformationen, borde man ock anknyta till. En högtidlig festgudstjänst borde efter särskilt formad liturgi, ej den vanliga söndagliga, överallt hållas den 31 okt., varvid viktigare delar av Luthers teser bor-

de från altaret föredragas. De ofta här och var anordnade stenaltaren och predikstolar ute i det fria, s. k. bergs- och skogskyrkor, borde omkring sig samla stora skaror till fri-luftsgudstjänster. Av stor vikt vore, att reformationsminnet på allt sätt utnyttjades, då det vore att befara, att såväl katolicismen som materialismen skulle komma i frammarsch efter kriget. — Därefter talade dåv. superintendenten Nelle i Hamm. Efter att ha erinrat om föregående Lutherminnesdagar, hurusom man 1817 blott kände 3 utav Luthers psalmer och huru man då brukade uttryckslösa gottköpsmotetter och ordrika hymner, varvid Bach såsom förrostat gods var kastad i skräpvrån, omnämnde han åtskilligt av vad Lutherföreningen på det hymnologiska området hade bragt i dagen. Detta borde nu komma till heders. Han rekommenderade särskilt Luthers *Te Deum* m. fl. växelsånger. Kyrkokörerna borde vid repetitionerna avsätta åtminstone en kvart till deras inlärande. Kurrendasången borde återupplivas, mäsingsmusik från tornen utföras. Arkitekterna borde tillse, att det finnes plats för sångarna på orgelläktaren och uppe i tornen. Talaren hade iakttagit, att det fanns mångenstädes så små nummertavlor bredvid grant utstyrda predikstolar, påminnande om den stackars askungen i sagan invid den grant utstyrda drottningen. Nya stora nummertavlor borde inviga reformationsåret med plats för små siffror till versernas angivande. »Men», slutade talaren, »verkar ej kriget hämmande på utförandet av dessa förslag? Tvärtom. Vad kriget återuppväckt hos vårt folk och allttjämt är ägnat att ännu mer återuppväcka, är den manhaftiga, kärnfulla, målmedvetna, rakt på sak gående, rena anden och tonen, såväl i allt tal och hand-

lande som ock i bön och festligt firande. Vad sött och vekligt, vad omanligt och klangtomt finnes av andlig sång, har kriget sopat bort och skall ännu grundligare sopa undan. Men det äkta, ädla, kyska, stränga, stålsatta, hjältemodiga och därvid dock innerligt varma, hjärtliga, djupt fattade, *det* för kriget fram i ljuset från det fördolda. Men detta sväller ingenstädes fullare, renare fram än i Luthers och hans samtidas ord, bön och sång. Deras vrede är mannavrede, deras tårar mannatårar, deras bot mannavärdig, deras tro och deras kärlek är hjältegärning. Får kriget icke återuppväcka 1500-talets sångskatt till glödande liv i våra församlingar, då måste denna sångskatt vänta på sin återuppväckelse ännu länge allttjämt. Må vi utnyttja kriget även för vårt gudstjänstliga liv, allsidigt, oförtruttet, tålmodigt, på det att vi hela år 1917 må bliva befunna värdiga våra fäder från protestantismens första tid och ej minst vår Luther.» — Arnold Mendelssohn talade om körsångens utnyttjande under reformationsåret. Brottstycken ur Bachkantaterna anvisades till gudstjänstligt bruk. Han fäste ock uppmärksamheten på Bachs orgelkoraler till Luthers psalmer och gav f. ö. litteraturhänvisningar. — Geheimrat Flöring avslutade med önskan, att reformationsminnesåret måtte föra hela kyrkosångsaken framåt. Här vid detta sammanträde var det blott fråga om väckelser till blivande anordningar, ej föregripanden på det, som tillkomme kyrkostyrelserna att besluta om. Liturgiska anordningar skulle utarbetas och en ny kyrkosångsfest anordnas i Luthers födelsestad den 7—8 maj 1917. Efter dessa inledande föredrag, vilka trycktes för masspridning, vidtog en livlig diskussion.

I inbjudan till kyrkosångsfesten i Eisleben framhöll kretsstyrelsen, att den närvarande kampen nu närmande sig till avgörande, då det gällde att uppliva det kämpande landets inre, sedligt-religiösa krafter, just de krafter, som genom Luthers reformation utlösts. »Kriget har», heter det, »visat oss, huru jämte det av Luther till tyska överflyttade Gudsordet särskilt den genom L. skapade kyrkosången blivit ett medel att binda sådana krafter i folksjälens därute och därhemma, likaså visst till segerrikt framåtstormande i kampen som till tappert uthärdande och undergivenhet i nöd, sorg och lidande.» Många deltagare hade infunnit sig i den gamla lutherstaden till de två festdagarna, som inföllo efter söndagen Cantate. Förväntningarna blevo överträffade. Vid festbudstjänsten predikade *generalsuperintendenten Gennrich* över ämnet: »Luther och den evangeliska kyrkosången», som efterföljdes av »Ein feste Burg», som sjöngs stående under klockringning.

Vid Begrüszungsabend talade *superintendenten Luther* och hälsade deltagarna välkomna med den önskan, att, om tiden och platsen lämnade mycket övrigt att önska, »vår Martin» själv skulle hjälpa oss att fira högtiden. Han höll därefter föredrag om »Eislebens kyrkomusikaliska liv i det förflutna». Följande dag avgav *Geheimrat Flöring* årsberättelse och konstaterade, att, om än nedgången varit stor under den svåra krisen, förde dock enskilda kyrkokörer en blomstrande tillvaro, särskilt i Rhenlandet, Westphalen, provinsen och konungariket Sachsen, Pommern och Hannover. Festtalet hölls av *Geh. Oberkonsistorialrat Kawerau* i Berlin över ämnet: »Kyrkosången såsom ett reformationens testamente till nutidens församling». Med utgångspunkt från

reformationens sångår 1524 bemötte talaren de försök, som gjorts att nedsätta den lutherska kyrkopsalmen såsom en ömklig avläggare från den förreformatoriska tiden. Genom citat uppvisade han, att den tyska folksången blott sparsamt förekom i kyrkan före Luthers tid. Denne är och förblir den evangeliska kyrkosångens fader, även om ej alla hans psalmer hava samma värde. Att han skrivit någon av melodierna är möjligt men kan ej bevisas. Församlingssången i gudstjänsten kom blott så småningom till full blomstring. Det gällde nu för vår tids församling att komma till enhetliga psalmer beträffande såväl text som melodi, varvid han ansåg, att de rytmiska hade företräde. Kyrkosångsmännen hade att förmedla dessa rikedomar till församlingarna. Koralkunskap borde med mera intresse omfattas av teologerna och körledarna. Kören borde ock se sin uppgift i att även vårda koralsången. — Kyrkosångsfesten avslutades med uppförandet av oratoriet Jephtha, Händels svanesång. —

Det kan ha sitt intresse att erfara, huru de impulser, som gävos framför allt under förberedelseåret, ledde till ett värdigt firande av jubileet. Det kan sägas, att så skedde i hela det evangeliska Tyskland såväl i städerna som på landsbygden, ja firandet skedde t. o. m. borta i ett tyskt krigsfångeläger, nämligen i Beresowka (Ostsibirien), om än väl icke genom impulser från hemlandet. En särskilt tilltalande bild av en Lutherfirning i församlingen ger oss *Pfarrer Drömann*, pastor i Elze och Eichenrode i Hannover. Helgdagsaftonen hölls reformationsvesper, varvid även församlingen deltog i växelsångerna. Följande dag kl. 1½ 10 f. m. vandrade församlingen i procession från prästgården till kyr-

kan, företrädd av kyrkokören och skolbarnen under klockringning. Pastor bar bibeln och de symboliska böckerna, kyrkovärdarna nattvardskärnen, som ställdes på altaret, vilket var smyckat med blommor. Under det att man samlades i kyrkan ljöd från orgeln ett Bachs preludium till »Ein feste Burg». Luthers psalmer sjöngos under hela gudstjänsten. Kören biträdde med motettsång. Två bibliska läsningar föredrogos från altaret, den sista hämtad ur Uppb. 14: 6—13 (det eviga evangeliet med hänblick på den förestående domen). Luthers trosbekännelse, som flera söndagar förut sjungits, blev sjungen till predikan. Denna hölls över Rom. 1: 1—5 över ämnet: »Reformationens arv till den lutherska kristenheten». 4:de art. i Augustana lästes såsom inledning till predikan. Därefter »Ein feste Burg», som sjöngs stående under klockringning. Efteråt altartjänst med Te Deum. Vid Fader vår ringning i böneklockan. Händels Halleluja avslöt. Kl. $1\frac{1}{2}$ 4 e. m., sedan gudstjänst hållits i Eichenrode, planterades utanför kyrkan en ek till minne av reformationen. Efter klockringning och »Nun freut euch, lieben Christen gemein» lästes ps. 118 i psaltaren. Särskilt betonades v. 17: »Jag skall icke dö utan leva och förkunna Herrens verk.» Ur det tal, som därvid hölls, må antecknas följande: liksom trädets rötter suga liv och näring ur jorden, så må vår tro suga sin kraft ur Jesus Kristus, vilken den heliga Skrift för oss uppenbarar och vilkens frälsaregärning Luther och hans samtida manligt och kärnfullt besjungit i sina sånger. Likasom trädet sträcker sin krona mot skyn, må ock församlingen söka efter det ovan till är. Liksom det breder ut sina grenar, må ock vi hava ett vitt rum för kärleken till våra medmänniskor. Så skulle denne ek vara en

sinnebild av ett heligt löfte på reformationens högtidsdag från församlingen, att den alltid må vidbliva Luthers heliga arvedel i tro, hopp och kärlek. Sedan pastor och kyrkorådet verkställt planteringen, avsjöngs »Nun danket alle Gott», varefter man samlades i kyrkan för att lyssna till kyrkokörens sång och orgelns toner. Sönd. d. 4 nov. hölls nattvardsgång med 120 kommunikanter. I eftermiddagsgudstjänsten utlades stycken ur bekännelseskriterierna, särskilt Augustana. —

Krigets nöd prässar och prässar. Allt tunnare bli även dubbelhäftena i tidskrifterna på grund av pappersbristen och dyrtiden. Flöring manar 1918 till upptagande av nedlagda föreningar, bildande av nya, organiskt inlemmade i församlingslivet. Om stora möten bli svårare att hålla, manas till mindre sådana kontraktswis.

Så kommer sammanbrottet, revolutionen och våldsfreden. År 1919 ingen större fest. Den 21 juni 1920 en allmän fest i Leipzig i förbindelse med 8:de Bachfesten. Därvid framhålls, att trots sammanbrottet saknas ej de krafter, som hittills gjort det tyska andelivet och särskilt det kyrkliga livet stort och rikt. »Vi kyrkosångsfolk», säges det, »veta, att vi med vår tyska evangeliska kyrkomusik äga en gåva, som kan ge vår dyra evangeliska kyrka krafter till återuppbyggande.» 1921 firas högtiden i Mannheim. De kostsamma resorna föranledde, att 9 provinsialföreningar voro utan representanter. Ingen minnesskrift kan utgivas. Korrespondenzblatt kämpar för sitt liv på grund av ekonomiska svårigheter. 1923 försvinner publikationen i och med septemberhäftet, sedan april-junihäftet omnämnt, att åtskilliga nya kyrkokörer bildats. Skall den för livet kämpande kyrkosångsföreningen gå un-

der, eller är det sista budskapet ett tecken till en vändning åt det bättre?

— — — — —
Se det goda landet, som flöt av mjölk och honung, det land, vars lyckliga innebyggare sutto var under sitt vinträd och sitt fikonsträd, det land, i vars helgedom David spelade och Asafs sångarskaror lovade Gud! Se det goda landet, huru har det blivit så platt öde, förbränt, förhärjat! Borta, långt borta, vid de älvar i Babel sitta de fångna med harporna hängande på pilträd. Huru skulle de kunna sjunga Herrens sång om Sion, om Jerusalem! Men i det ödelagda Kanaan höras klagosångerna, sånger visserligen av klagan, men dock genomträngda av ett hopp, som varken kan eller får dö.

— — — — —
Jag ser efter långa fångenskapsår en hop återvända till Israels

land. Grundstenen är lagd till Herrens nya hus, och allt folket jublar högt. Men de gamla, som sett det förra huset, gråto högljutt.

— — — — —
Jag frågar: skall den blomstring av det gudstjänstliga livet, som var på väg att ödeläggas, framdeles stå upp till nytt liv? Vi hoppas det, även om det nya kanske ej blir efter de stora mått, som den liturgiskt-musikaliska renässansen kunde mätas med under 1800-talets senare hälft och detta århundrades början. Men ett veta vi: kyrkans gudstjänstfirning, dess sång och musik skall aldrig dö! Den bär evigheten inom sig. Den är ett utflöde av den Evige själv. — — Hans kärlek till människors barn är så stor, att både tiden och evigheterna igenom skola förkunna hans lov. *F. M. Allard.*

Handboksförslaget 1926.

A. Allmänna synpunkter.

På den korta tid, som stått sakkunniga till buds vid utarbetandet av detta förslag, som svällt ut till en volym av omkring 400 sidor, har man ej kunnat vänta en så grundlig och mogen revision av handboken, som varit önskvärd. Revisionsförslaget ger särskilt vid en detaljgranskning intryck av brådska genom mindre lyckliga förändringar i synnerhet vid avfattningen av bönerna. Lyckligare hade varit, om sakkunniga haft befogenhet och mera tid på sig till att avgiva ett genomgripande revisionsförslag, som kunnat tänkas äga bestånd en längre tid framåt. Då nu så kort tid stått dem till buds, hade det varit bättre att inskränka sig till en nöd-

torftig ändring av de mest framträdande bristerna i den nuvarande handboken med undantag av de förändringar, som av kyrkomötet den 7 nov. 1925 i skrivelserna n:r 55—57 hos Kungl. Maj:t framhållits, vilka naturligtvis måste kräva en grundligare behandling. Ett inskränkande till en varsam revision hade varit så mycket mer välbetänkt, som de liturgiska frågorna alltid äro av den mest ömtåliga beskaffenhet och församlingarna ogärna se, att ritualen gång efter annan ändras.

Då nu förslaget erbjuder ganska viktiga förändringar, även utöver de i nämnda skrivelserna påtalade, finnes anledning att granska detsamma